

– AVRUPA BİRLİĞİ'NDE
YARGISAL KORUMA –
8. DERS:
AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNUN GENEL İLKELERİ
İLE TEMEL HAKLAR

PROF. DR. İLKE GÖÇMEN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU ANABİLİM DALI

JEAN MONNET CHAIR

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Disclaimer: The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Sunuş Planı

Avrupa Birliği Temel Haklarının Tarihsel Gelişimi

Avrupa Birliği Temel Haklar Rejimi

- Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar
- Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Avrupa Birliği Temel Haklarının Tarihsel Gelişimi

1950'lerden 1980'lerin ortasına kadarki dönem

1980'lerin ortasından 2000'li yılların başına kadarki dönem

2000'li yılların başından günümüze kadarki dönem

3

1950'lerden 1980'lerin ortasına kadarki dönem

Kurucu antlaşmalar

- Temel haklar ile ilgili hiçbir düzenleme içermemekteydi.

ABAD

- AB hukukunun genel ilkeleri üzerinden insan haklarını da koruma altına almıştır.

Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon / Ortak Bildiri (5 Nisan 1977)

- Özetle bu üç kurum insan haklarına saygı gösterecektir.

4

1980'lerin ortasından 2000'li yılların başına kadarki dönem

Kurucu antlaşma değişikliği

(1987) ATS'nin Dibacesi

- «...temel haklar temelinde demokrasiyi ilerletmek için birlikte çalışmaya kararlı olarak...»

5

1980'lerin ortasından 2000'li yılların başına kadarki dönem

(1993) Maastricht Antlaşması / AB Antlaşması md. F(2)

- "Birlik, [AİHS] tarafından güvence altına alınan ve üye devletlerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklanan temel haklara [AB] hukukunun genel ilkeleri olarak saygı gösterir."

6

1980'lerin ortasından 2000'li yılların başına kadarki dönem

(1999) Amsterdam Antlaşması / AB Antlaşması md. 6(1)

- +
- "Birlik, ...insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ... üstüne kuruludur."

7

1980'lerin ortasından 2000'li yılların başına kadarki dönem

AB, AİHS'ye katılmak istemiştir.

- Konu, Görüş prosedürü çerçevesinde ABAD'a sorulmuştur.

ABAD / 2/94 sayılı Görüş

- AB hukukunun o günkü durumu itibariyle AB'nin AİHS'ye katılmak için yetkisi yoktur.

8

1980'lerin ortasından 2000'li yılların başına kadarki dönem

AB Temel Haklar Şartı (ABTHŞ)

1999 Köln AB Zirvesi

- "... AB'nin gelişiminin mevcut aşamasında ... bir temel haklar şartı oluşturmak bir ihtiyaç olarak gözükmemektedir".

1999 Tampere Zirvesi

- Temel haklar şartı bir Konvansiyon aracılığıyla hazırlansın.

2000 Nice Zirvesi

- Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon ABTHŞ'yi ilan etmiştir.

9

2000'li yılların başından günümüze kadarki dönem

(2004) Avrupa Anayasal Antlaşması

- Yürürlüğe girememiştir.

(2009) Lizbon Antlaşması / AB Antlaşması md. 6

- «1. [AB], ... Antlaşmalar ile aynı hukuki değere sahip olan ... [ABTHŞ'de] yer alan hakları, özgürlükleri ve ilkeleri tanır. ...
- 2. [AB], [AİHS'ye] katılır. ...
- 3. [AİHS] tarafından güvence altına alınan ve üye devletlerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklanan temel haklar [AB] hukukunun genel ilkelerinin parçasıdır.»

10

2000'li yılların başından günümüze kadarki dönem

AB, AİHS'ye katılmak istemiştir.

- Bu konuda bir taslak uluslararası anlaşma oluşturulmuştur.
- Konu, Görüş prosedürü çerçevesinde ABAD'a sorulmuştur.

ABAD / 2/13 sayılı Görüş

- AB'nin AİHS'ye katılımı ile ilgili uluslararası anlaşma pek çok yönden AB hukuku ile uyumsuzdur.

11

Avrupa Birliği Temel Haklar Rejimi

Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

12

Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar

Kaynak oluşturma

İçeriksel kapsamı (korunan temel haklar, sınırlamaları, koruma düzeyi ve yorumu)

Uygulama alanı

13

Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar / Kaynak Oluşturma

AB temel haklar rejiminin ilk kaynağıdır.

ABAD

- "temel haklar Divanın gözettiği hukukun genel ilkelerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturur."

Maastricht Antlaşması

- "... temel haklar Birlik hukukunun genel ilkelerinin parçasıdır."

Normlar Hiyerarşisi

- AB hukukunun genel ilkeleri, birincil hukuk ile eş seviyededir.

14

Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar / İçeriksel Kapsam

Esinlenme Kaynakları

- Üye devletlerdeki ortak anayasal gelenekler
- Üye devletlerin işbirliği yaptığı ya da imzaladığı insan haklarının korunmasına ilişkin uluslararası belgeler

15

Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar / İçeriksel Kapsam

Üye devletlerdeki ortak anayasal gelenekler

- Ölçüt:
 - tüm üye devletlerde benimsenme gerekmez.
 - Çoğunlukta benimsenme yeterlidir.
- Örnek:
 - Avukat ile müvekkil arasındaki iletişimin gizliliği (gizlilik ilkesi)
 - Mülkiyet hakkı

16

Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar / İçeriksel Kapsam

Üye devletlerin işbirliği yaptığı ya da imzaladığı insan haklarının korunmasına ilişkin uluslararası belgeler

- Özellikle AİHS (AİHM içtihat hukuku ile birlikte)
 - Örnekler: adil yargılanma hakkı, suç ve cezaya ilişkin kanunilik ilkesi, özel hayata saygı gösterilmesi hakkı ve ifade özgürlüğü...
- Ayrıca:
 - Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
 - Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
 - Avrupa Sosyal Şartı
 - Örnekler: Çocuğun korunması hakkı veya cinsiyet temelinde ayrımcılık yasağı

17

Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar / İçeriksel Kapsam

Temel hakların sınırlamaları

- Az sayıdaki temel hak mutlaktır.
- Çoğu temel hak sınırlandırılabilir:
 - Meşru sebep + orantılılık + hakkın özüne dokunmama

18

Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar / İçeriksel Kapsam

Temel hakların koruma düzeyi ve yorumu

- Üye devletlerdeki ortak anayasal gelenekler
 - Bir devletteki koruma düzeyi ile aynı, altında veya üstünde olabilir.
- AİHS dışındaki uluslararası belgeler
 - –eğer varsa– o belgeyi yorumlayan makamınki ile aynı, altında veya üstünde olabilir.
- AİHS
 - AİHM'ninki ile aynı veya üstünde olabilir.

19

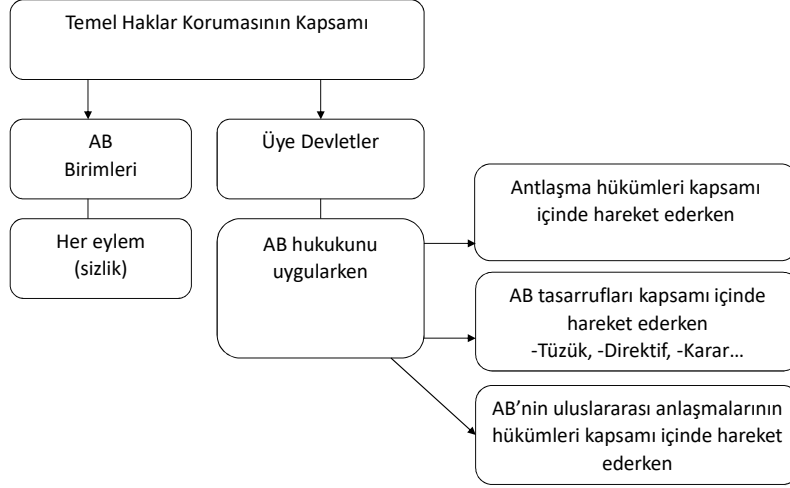
Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar / Uygulama Alanı

AB hukukunun genel ilkeleri, yalnızca bir olay uygulama alanı içinde kaldıkça o olaya uygulanabilir.

- AB birimleri
 - her türlü eylem veya eylemsizlik
- Üye devletler
 - AB hukukunun kapsamı içinde kalıyorsa... & Birlik hukukunu uygularken...

20

Hukukun Genel İlkesi Olarak Temel Haklar / Uygulama Alanı

21

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Kaynak oluşturma

İçeriksel kapsamı (korunan temel haklar, sınırlamaları, koruma düzeyi ve yorumu)

Uygulama alanı

22

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı / Kaynak Oluşturma

AB temel haklar rejiminin ikinci kaynağıdır.

ABTHŞ

- 7 Aralık 2000: Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon (ilan)
- Lizbon Antlaşması: 12 Aralık 2007 tarihinde uyarlandığı haliyle birincil hukuk seviyesinde bağlayıcı

ABAD

- ABTHŞ ana kaynak olmaya baŐlamıŐtır.

23

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı / İÇeriksel Kapsam

Korunan temel haklar / Esinlenme kaynakları

- Anayasal gelenekler, ortak uluslararası yŐkumlŐlŐkler, AİHS, Sosyal Őartlar

ABTHŞ / BaŐlıklar

- Onur
- ÖzgŐrlŐk
- EŐitlik
- DayanıŐma
- VatandaŐlık Hakları
- Adalet

24

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı / İçeriksel Kapsam

Temel hakların sınırlamaları

- Az sayıdaki temel hak mutlaktır.
- Çoğu temel hak sınırlandırılabilir:
 - Sınırlama;
 - (i) yasa ile öngörölmeli,
 - (ii) ilgili hakkın ve özgürlüğün özüne saygı göstermeli,
 - (iii) AB'nin kabul ettiği genel çıkar hedefleri veya başkalarının haklarını ve özgürlüklerini koruma gereksinimi ile yapılmalı,
 - (iv) orantılılık ilkesine uygun olmalıdır.

25

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı / İçeriksel Kapsam

Temel hakların koruma düzeyi ve yorumu

- Açıklamalar göz önüne alınacaktır.
- ABTHŞ *kurucu antlaşmadaki* bir hakkı tanıdıssa
 - bu hak oradaki koşullar ve sınırlamalar altında kullanılır.
- ABTHŞ *ortak anayasal geleneklerdeki* bir hakkı tanıdıssa
 - bu hak bu gelenekler ile uyum içinde yorumlanır.
- ABTHŞ *AİHS'de* karşılığı olan bir hakkı tanıdıssa
 - bu hakkın anlamı ve kapsamı AİHS'deki ile aynı olur, ancak Birlik hukuku daha geniş koruma da sunabilir.

26

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı / Uygulama Alanı

ABTHŞ, yalnızca bir olay uygulama alanı içinde kaldıkça o olaya uygulanabilir.

- AB birimleri
 - her türlü eylem veya eylemsizlik
- Üye devletler
 - AB hukukunun kapsamı içinde kalıyorsa... & Birlik hukukunu uygularken...
- Sonuç olarak: AB hukukunun genel ilkeleri olarak temel haklar ile «aynı» uygulama alanı söz konusudur.

27

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı / Uygulama Alanı

Uygulama alanı, üye devletler yönünden tartışmalıdır.

- Üye devletlerin AB hukukunun kapsamı içinde hareket edip etmediği her zaman açık değildir.
- Bir kısım üye devlet, ABAD'ın kendilerine uygulanacak insan hakları koruma standardını belirlemesi fikrine karşı dirençlidir.

28

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı / Uygulama Alanı

ABAD'a göre

- Bir durum AB hukukunca bütünüyle belirlenmiyor, ancak ilgili ye devlet hl "Birlik hukukunu uyguluyor" sayılıyorsa bu nitelikteki bir ulusal hüküm veya nlem yönünden:
- "ulusal otoriteler veya mahkemeler, temel hakların korunmasına yönelik ulusal standardı uygulamakta serbesttir, yeter ki Divanın yorumladığı şekilde [ABTHŞ] ile öngörülen koruma düzeyi ve [AB] hukukunun önceliği, birliği ve etkililiği bu suretle tehlikeye atılmış olmasın."

29

rnek: *Commission v Hungary* (C-66/18) Kararı

Vakalar

- Macaristan hukuku 2017 yılında değişmiştir: Avrupa Ekonomik Alanı dışındaki devlet yüksek ğretim kurumları, Macaristan'da etkinlikte bulunmak veya sürdürmek için, Macaristan ile o devlet arasında bir uluslararası anlaşma olduğunu göstermelidir ve ayrıca halihazırda o devlette yüksek ğretim sunuyor olmalıdır.
- O tarihte, altı yabancı yüksek ğretim kurumundan yalnızca birisi (Merkezi Avrupa niversitesi) bu kriterleri sağlamamakta olup kampsn Viyana'ya (Avusturya'ya) taşımıştır.
- Komisyona göre Macaristan, bu değişiklikler ile –diğerlerinin yanı sıra– ABTHŞ md. 13, 14(3) ve 16'yı* ihlal etmektedir.
 - *akademik özgürlük, eğitim kurumları kurma özgürlüğünü ve iş yürütme zgrlğ

30

Örnek: *Commission v Hungary* (C-66/18) Kararı

ABAD, bu bakımdan aşağıdaki sıralamayla inceleme yapmıştır:

- (i) ABTHŞ'nin uygulanabilirliği
- (ii) ilgili temel haklar üstünde sınırlama olup olmadığı
- (iii) sınırlamanın haklı gösterilebilir olup olmadığı

31

Örnek: *Commission v Hungary* (C-66/18) Kararı

ABTHŞ'nin uygulanabilirliği

Komisyon

- Üye devletler, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) gibi Birlik tarafından akdedilen bir uluslararası anlaşma uyarınca yükümlülüklerini yerine getirmekteyse ABTHŞ md. 51(1) anlamında "Birlik hukukunu uyguluyor" kabul edilmelidir.

Macaristan

- GATS çerçevesinde üye devletlerin üstlendiği taahhütleri ihlal eden ulusal önlemler ABTHŞ md. 51(1) anlamında Birlik hukukunun uygulanışının bir parçası olarak değerlendirilemez.

32

Örnek: *Commission v Hungary* (C-66/18) Kararı

ABAD

- ABTHŞ, üye devletlere yalnızca "Birlik hukukunu uyguladıklarında" yöneltilmektedir.
- GATS AB hukukunun bir parçasını oluşturur.
- Üye devletler, somut uyuşmazlıktaki gibi, bu anlaşma uyarınca yükümlülüklerini yerine getirdiklerinde ABTHŞ md. 51(1) anlamında Birlik hukukunu uyguluyor olarak nitelendirilmelidir.

33

Örnek: *Commission v Hungary* (C-66/18) Kararı

İlgili temel haklar üstünde sınırlama olup olmadığı: ABAD

Akademik özgürlük yönünden

- İhtilafli ulusal önlemler, ilgili yabancı yüksek öğretim kurumlarının Macaristan ülkesindeki akademik etkinliğini tehlikeye atmaya, dolayısıyla da ilgili üniversiteleri akademik araştırmalarını ve eğitim etkinliklerini yürütmek için gerekli olan özerk organizasyonel yapıdan yoksun bırakmaya elverişlidir.

34

Örnek: *Commission v Hungary* (C-66/18) Kararı

Eğitim kurumları kurma özgürlüğü ve iş yürütme özgürlüğü yönünden

- İhtilafli ulusal önlemler, duruma göre, Macaristan'da bir yüksek öğretim kurumu kurmayı ya da mevcut bir kurumu devam ettirmeyi belirsiz veya imkansız kılabilir türdedir.

35

Örnek: *Commission v Hungary* (C-66/18) Kararı

Sınırlamanın haklı gösterilebilir olup olmadığı: ABAD

- ABTHŞ md. 52(1) uyarınca sınırlama (i) yasa ile öngörölmeli, (ii) ilgili hakkın ve özgürlüğün özüne saygı göstermeli, (iii) AB'nin kabul ettiği genel çıkar hedefleri veya başkalarının haklarını ve özgürlüklerini koruma gereksinimi ile yapılmalı, (iv) orantılılık ilkesine uygun olmalıdır
- Somut uyuşmazlıkta, ihtilafli ulusal önlemler, –Macaristan'ın dayandığı– AB'nin kabul ettiği genel çıkar hedeflerinden herhangi birisi ile haklı gösterilememektedir, zira bu önlemler bu hedefleri karşılamamaktadır.

36